

Zápis z obhajoby disertační práce Mgr. Richarda Müllera **„Autorský subjekt jako gesto, stopa, hypotéza“**

Obhajoba konána dne 12. ledna 2011 na ÚČLLV FF UK v Praze.

Přítomní členové komise: doc. PhDr. Hana Šmahelová, CSc. (předsedkyně komise), prof. PhDr. Petr A. Bílek, CSc. (školitel), doc. Tomáš Kubíček, Ph.D. (oponent), Jakub Češka, Ph.D. (oponent).

Dále přítomni: doc. Jan Wiendl, Ph.D., Paedr. Luboš Merhaut, CSc., Michael Špirit, Ph.D.

Předsedkyně komise doc. Hana Šmahelová, CSc. zahájila obhajobu a představil přítomným kandidáta a školitel prof. PhDr. Petr A. Bílek, CSc. poté podrobněji představil doktoranda, jeho dosavadní badatelskou kariéru a seznámil komisi s uchazečem a jeho disertační prací.

Nato kandidát seznámil přítomné se svou disertační prací. Sděлил a zdůraznil zejména, že kategorie autorského subjektu a implikovaného autora procházela v průběhu vývoje literární teorie bohatou historií s mnoha peripetiemi. Doktorand jmenoval několik významných osobností, vesměs v dané konfiguraci neviděných a obvykle nespojovaných, jejichž práce ve své disertaci konfrontoval a kombinoval. Na jedné straně tak uvedl teoretiky, kteří přispěli k dekonstrukci a rozpojení identity psychofyzické osobnosti a subjektu vypovídání (Benveniste, Eco, Boothe, Barthes, Foucault), na straně druhé pak autory, kteří u vědomí této „smrti autora“ navracejí do konceptu implikovaného autora, resp. autorského subjektu problematiku osobnost a její historické situovanosti, tělesnosti atp., která zvrásňuje čistě strukturní, textové či diskurzivní pojmání subjektu, ať to činí skrze myšlení autora jako výsledku interakce textu a čtenářské recepce (Ricoeur, Červenka, zde zejm. pojetí implicitního autorského subjektu jako svorníku všech hypotetických voleb, které vedly ke vytvoření díla) či skrze pojem touhy, stopy, gestičnosti a tělesného, sémiotického (Kristeva, v jistém smyslu Greenblatt, jenž pojímá autorský subjekt jako paradoxně současně „nemožný“, leč zároveň opakovaně hypostazovaný a nezbytný konstrukt). Zejména u Greenblatta, i při známé nedůvěře nového historismu s k představě významnosti privilegovaného vlivu individua na historický vývoj, zdůraznil kandidát Greenblattův návrat k autorství a k promyšlení autora skrze „touhu mluvit s mrtvými“, touhu, která si postuluje fantom autora, což je sice hypotéza, fiktivní konstrukt, ale konstrukt, jenž je v jistém smyslu nevyhnutelný a který autorský subjekt rekonstruuje autorský subjekt ze struktury diskurzivních stop jako produkt cirkulace dobové dobové řeči. Kandidát také připomněl Lotmanovy koncepty autokomunikce a pojetí Já jako subjektu Druhého, stejně jako již

starší a opakovaně inspirativní Mukařovského pojmání autorského sémantického gesta či gestičnosti jako stopy, kterou spojuje především s dalším Mukařovského pojmem nezáměrnosti: nezáměrnost tak kandidát pojímá jako jistý materiálně tělesný záhyb. Médium, vnáší nikoli sjednocující pořádek mezi různé elementy textu, ale naopak přinášející oživující rozpornost textu, jako gestičnost propůjčující se různým transfiguracím hlasů, zahrnující i nezáměrný moment, „eratický smysl“, nesyntetizovatelnost různých hlasů obnažujících se zřetelně v lit. textu. Gestičnost je v tom smyslu podle kandidáta také vždy nerekurzivně konstruována čtenářem jako hypotéza a rekonstrukce hlasů textu.

Po této expozici přednesli oponenti Tomáš Kubíček, Ph.D. a Jakub Češka, Ph.D. závěry svých posudků.

Jakub Češka označil práci celkově za velmi solidní, uvedl konkrétně, že ji hodnotí jako nejlepší ze tří prací, jež na ÚČLLV FF UK dosud oponoval a práci doporučil k obhajobě. Pro účely obhajoby zároveň též každopádně uvedl několik svých připomínek k předkládané práci. Za problematické body označil, že ze svého hlediska spatřuje v práci rezidua klasické naratologie a v práci v jistém smyslu postrádá vlastní interpretační výkon a vyhraněnější hodnotící pozice a až přílišnou „úctu“ projevovanou k autorům, které kandidát v práci recipuje a zpracovává (v tom ohledu je například podle Češky práce poněkud nevšímavá vůči mýtu a aureole autorství, kterou Barthes paradoxně při a po smrti autora svým narativním výkonem pro sebe buduje). Práci také vytkl jisté tíhnutí k přehledovosti a přílišné podléhání rigidním narativním postupům a figurám a občasná krátká spojení mezi autory (Hegel, Nietzsche, Derrida) odkazujícími do odlišných kontextům a intelektuálním světům a jejichž myšlení se obtížně snaší na jednom místě. Z hlediska interpretace beletristických textů připomněl, že na postavu Ludvíka z Kunderova románu Žert lze spíše pohlížet jako na – vzhledem k jeho narativně privilegovanému postavení paradoxně – nespolehlivého vypravěče a stěžejnímu ideologovi celého vyprávění a fikčního světa daného románu. Z hlediska modality a stylové výstavby textu práce doporučil Jakub Češka, že by bylo možná produktivnější pokusit se více vyhnout autorské a narativní strukturaci a korigovat ji poněkud neosobnější výkladovou figurou.

Tomáš Kubíček hned úvodem své řeči předeslal, že práci doporučuje k obhajobě a ocenil způsob, jakým se úspěšně chopila nelehkého úkolu zmapovat širokou problematiku autorského subjektu. Konstatoval, že přístup práce je hodnotný a inovativní nejen ve způsobech nesamozřejmé vzájemné konfrontace jednotlivých teoretických pojetí, ale i v jejich vlastní, originálních návrzích a impulsech k problematice. Konstatoval, že výklad této doktorské práce jej mj. přivedl k otázce, zda

jednotlivé zde tematizované přístupy, tradičně kladené jako radikálně odlišné proti sobě, nehrají podezřele dohromady, tedy zda není jejich tradičně postulovaná různost spíše vývojovým klamem? V nadsázce též konstatoval, že z hlediska určitého „teoretického nacionalismu“ ocenil, že práce Mukařovského a Červenky tvoří natolik významnou argumentační součást celé práce. Výhrady a kritické otázky, jež si nad prací kladl, se týkaly jednak toho, do jaké míry práce umožňuje koncipovat či překračovat ono „před“ a „za“ autorského subjektu, jenž tradičně tvořil jistou limitu sémioticky myšleného systému třeba u U. Eka (tedy do jaké míry práce posunuje problematiku od Ecova pojetí), a jednak problému, do jaké míry jsou závěry práce prakticky analyticky a interpretačně použitelné.

Kandidát Mgr. Richard Müller na otázky po tom, v jakém smyslu se práce posouvá od Ekova pojetí a jaký je její vlastní interpretační vnos, poukázal zejm. na to, jak oproti tendenci k de-subjektivaci subjektu a jeho nahlížení jako produktu řeči (např. ve foucaultovském pojetí) práce akcentuje kreativní protireakce k diskurzivním danostem, jež se v různých podobách v literární teorii objevily (např. Barthesem vposled utopicky a projektivně vyhlášená smrt autora a zrození čtenáře byla posléze v pozdějších pracích následována jistou figurativní, řečí manifestovanou touhou po autorství). Vůči námitkám dr. Česky se kandidát vyzemil poukazem na nevyhnutelnost narativního gesta, jímž si i zdánlivě neutrální žánr posudku přisvojuje osobu autora jako jistý recepční konstrukt, dokonce fikcionalizovaný do podoby „skromného“ subjektu. Mgr. Müller dále poukázal na to, že ony interpretační slabiny, jež oponent dr. Česka v práci nalezl, padají podle na vrub jisté apriorní potřebě na daných místech tyto slabiny nalézt a patřičně odhalit, a že některé z alternativních závěrů, které dr. Česka nabídl (např. ohledně absence noremného nároku na vypravěče Nabokovova románu *Lolita*), jsou ve skutečnosti v práci explicitně přítomny. Coby těžiště práce pak kandidát vytkl zejm. ono promyšlení specifického pnutí mezi de-antropomorfním pojetím subjektu (opatrnost vůči určitému pojetí subjektu, individua) a nutnou antropomorfizací, tedy ono promyšlení paradoxně rozporných pojmů gestičnosti, stopy a hypotézy. Práce se snaží na onu otázku po renesanci autorství reagovat skrze Kristevu a Greenblatta a koncept „touhy“ (po autorském subjektu): předmět této touhy práce však promýšlí vždy již inherentně paradoxně, dekonstruktivně jednak (z kristevovského hlediska) coby jistý materiálně tělesný záhyb otištěný prostřednictvím nezáměrnosti do textu, jednak jako určitý parametertextový konstrukt, jenž nevyhnutelně orientuje četbu určitým způsobem. V greenblattovském pohledu do problematiky autorského subjektu vždy znovu vstupuje neodmyslitelná pragmatika materiálního, kontextového, institucionálního zakotvení textu a komunikace. Práce tak promýšlí autorský subjekt jako určitý nevyhnutelný nástroj fikcionalizace, projektivní recepční gesto, sjednocení prvků, jež by jinak byly bez souvislostí či stály proti sobě.

Zároveň však, z hlediska toho, jak vnést vnějšek do sémiotických kategorií, pojímá vztah autorského subjektu a autora jako vztah paradoxní, vztah, kde se vnějšek vždy již nachází ve vnitřku, v onom materiálně tělesném záhybu. Paradoxnost tohoto vztahu, narušujícího (možná vždy falešnou) dichotomii vnějšku a vnitřku, je mj. implikován v oněch pojmech *écriture* (Kristeva, Barthes, v jistém smyslu též Červenka), gestičnosti a stopy. Kandidát také konstatoval, že práce se také snaží o originalitu skrze vzájemné komparace a konfrontace dosavadních (zdánlivě) odlehlých, nespojovaných přístupů. Mj. z této specifické konfigurace vyplývá také autonomní vklad a náhled práce.

Po představení práce a vyjádření oponentů následovala volná živá a spontánní diskuse oponentů a kandidáta nad nejrůznějšími otázkami tematizovanými v práci. Mimo jiné zazněly úvahy nad tím, zda – jak to nadhodil Tomáš Kubíček – určitou limitu práce netvoří problematika vztahování se ke smyslu, jak ji promýšlel Jan Patočka (a v návaznosti na něj Milan Jankovič). Hana Šmahelová podotkla, že odpovědi na mnohé výše debatované otázky je dobré hledat v kontaktu s konkrétními problémy vyvstávající z textového materiálu toho kterého literárního díla. Položila také kandidátovi otázku, jaký byl soubor děl či období, které jej přivedli k danému tázání po problematice autorského subjektu, tedy odkud povstala soukromá tíseň stran problému autorského subjektu? Připomněla, že kandidát zpracoval komentář k Demlově korespondenci a zda ona potřeba autora „zabít“ (a promýšlet komplexněji a subtilněji pojmy implikovaného autora a autorského subjektu) neodpovídá Demlově ironii, zatímco onen návrat touhy po autorovi nekoresponduje na druhé straně s oním neodbytně biografickým pólem Demlovy tvorby. Jsou totiž díla, a Demlovo je případem *par excellence*, která se výsostně představují jako svrchovaně komplikovaný, komplexní terén autorství a subjektu. Na to Tomáš Kubíček reagoval postřehem, že právě ona situace ironie (tedy situace, kdy text mluví jinak, než my prvoplánově čteme) je jedním z nevyraznějších případů, které si vynucují práci s kategorií implikovaného autora. Kubíček se také vrátil k dřívější výtce Jakuba Česky stran přílišné narativní harmonizaci, které se doktorská práce podle jeho mínění na svém materiálu dopouští. Kubíček poznamenal, že určitá míra rétorické narativní figurace je při výstavbě textu patrně nevyhnutelná a je do značné míry dána žánrově. Zároveň tato narativnost však jistě nevede k fikcionalizaci (to by znamenalo, že text dizertace a všechny citáty v ní mají status fikčního textu, a to bychom asi neradi, byli bychom pak k statutu textu dizertace přistupovat z jiných pozic, s jinými nároky a vedlo by to ke kolapsu možnosti a podmínek hodnocení práce jako disertace atp.). Kandidát k tomu podotkl, že zároveň však na druhou stranu také zůstává otázka (motivující mj. také celé tázání práce), zda se při vzájemné interakci dvou osob, např. Kubíčka a Müllera, setkávají

skutečně dvě osoby, anebo spíše interagují dvě vzájemné nevyhnutelné projekce a fikce, dva „autorské subjekty“. Jakuba Čěšku také v práci zaujalo jisté nakročení práce k fenoménu fetišismu a Barthes (mj. téma Barthesovy fetišistické touhy uspořádat text abecedně). Hana Šmahelová se dále kandidáta dotázala, co se mu osobně jeví v poli české literární teorie jako dominantní hlas či přínos z hlediska problematiky autorského subjektu. Kandidát na to v odpovědi odkázal na stále a znovu fascinující práce Milana Jankoviče a jeho koncept dění smyslu a jeho akcentaci určité paradoxní němoty literární řeči. Jako inspirativní impulsy uvedl i práce přítomného Jakuba Čěšky. Hana Šmahelová závěrem konstatovala, že oba oponenti shodně konstatovali, že práce splňuje požadavky doktorské práce a doporučili ji k obhajobě.

Po hlasování komise oznámila předsedkyně doc. Hana Šmahelová, CSc. výsledek hlasování. Komise navrhla udělit kandidátovi titul doktor (Ph.D.).

Zapsal: Jan Matonoha, Ph.D.

Podpis předsedy komise: